

Make-over Maatschappijwetenschappen

Meer inzicht, minder reproductie

Het vak maatschappijwetenschappen krijgt een complete make-over. Een geheel nieuw examenprogramma zal het vak weer kleur op de wangen geven. Pilotdocenten zijn enthousiast. Hun leerlingen ook. Ze hoeven straks minder feiten te reproduceren, en kunnen vooral laten zien dat ze begrijpen hoe de wereld in elkaar zit.

TEKST: RENÉ LEVERINK

Met ingang van het schooljaar 2017-2018 zal het nieuwe examenprogramma maatschappijwetenschappen van kracht worden voor het vierde leerjaar havo en vwo. In de nieuwe situatie ligt de nadruk veel meer op inzicht en minder op reproductie. Uitgangspunt is de concept-contextbenadering, waarbij niet langer wordt uitgegaan van losstaande thema's (zoals criminaliteit en massamedia), maar van *kernconcepten* (o.a. socialisatie, sociale ongelijkheid, individualisering, sociale cohesie), die geconcretiseerd worden in de behandeling van *contexten* uit de maatschappelijke problematieken en processen. Voor havo zijn dit: samenlevingsvormen, maatschappelijke verschillen, veiligheid en media. Voor vwo: religie, machtsverhoudingen in

de wereld, natievorming en de rol van de staat en de wording van de moderne westerse samenleving.

Verouderd

De afgelopen jaren is het nieuwe examenprogramma door middel van een pilot in de praktijk uitgeprobeerd. Lieke Meijs (SLO), projectleider van deze evaluatiepilot, legt uit waarom het maw-programma aan een vernieuwing toe was: 'De inhoud van het vak was echt verouderd. Het was vooral gericht op het reproduceren van kennis, terwijl het tegenwoordig veel meer gaat om inzicht en het toepassen daarvan. Dat is iets wat je ook terugziet in de discussie over onderwijs2032. Verder was er te weinig onderscheid met het algemene vak maatschappijleer en moest de differentiatie tussen havo en vwo duidelijker worden.'

Kennis toepassen

Het ministerie van OCW stelde in 2007 commissies onder leiding van prof. dr. Paul Schnabel in om de contouren van de vernieuwing te schetsen en vervolgens een nieuw examenprogramma te maken, gebaseerd op de concept-contextbenadering. Meijs: 'Het gaat erom dat de leerlingen ook ná het examen nog iets zinnigs kunnen zeggen over een ingewikkeld maatschappelijk probleem. Van de leerlingen wordt verwacht dat zij zich de conceptuele kennis eigen maken en deze toepassen op verschillende contexten. Een aantal daarvan is voorgeschreven, maar scholen kunnen ook zelf contexten kiezen en aansluiting zoeken bij de actualiteit. Op het examen moeten leerlingen met de hoofd- en kernconcepten maatschappelijke verschijnselen en processen analyseren en verbanden leggen tussen deze verschijnselen en processen.'

Neem de tijd

Meijs heeft oog voor wat er op de docenten afkomt: 'Het zal enige tijd duren voor ze weer echt het gevoel hebben boven de stof te staan. In de concept-contextbenadering leren de leerlingen aan de hand van kernconcepten actualiteiten of contexten te analyseren. Dat moeten de docenten zelf ook eerst in de vingers krijgen. In de pilot bleek dit ook best lastig voor de docenten. Inmiddels geven ze aan de zaak weer onder controle te hebben en goed in staat te zijn in concepten te denken. Ik zou dan ook tegen de docenten willen zeggen: neem er de tijd voor. Niemand kan zich zo'n nieuw programma, inclusief een aangepaste didactische benadering, in één schooljaar eigen maken. Er is een landelijk nascholingsprogramma met vier studiedagen, verspreid over twee jaar. Die tijd is hard nodig. Zo is er meer politicologie en sociologie in het programma verwerkt. Docenten zonder zo'n achtergrond moeten de tijd nemen om zich die onderdelen eigen te maken. Ik kan niet genoeg het belang van de ervaringen van de docenten van de veertien pilotscholen onderstrepen. Zij hebben voor hun vakcollega's al heel wat kastanjes uit het vuur gehaald. Daarom spelen de pilotdocenten ook een belangrijke rol bij de nascholingscursus. Verder zijn we bezig regionale docentennetwerken op te zetten, zodat de pilotdocenten ook daar hun expertise met hun collega's kunnen delen.'

Breed gedragen

Onlangs rondde SLO onder leiding van Luc Sluijsmans de evaluatie van de pilot af. De hoofdvraag van het onderzoek was: in hoeverre resulteert de beoogde vernieuwing maatschappijwetenschappen voor havo en vwo in een haalbaar, uitvoerbaar en toetsbaar leerplan? Sluijsmans: 'De vernieuwing wordt door een brede groep betrokkenen gedragen. Dan heb ik het over leraren en andere vakexperts, maar ook leerlingen. Zij doorzien de karakteristieken van de concept-contextbenadering en hebben zich die nieuwe aanpak snel eigen gemaakt. Leerlingen zijn enthousiast over het vak en geven aan de verbanden in de maatschappij beter te begrijpen aan de hand van de concepten. Het leeswerk en het toepassen van de (wetenschappelijke) begrippen ervaren ze als lastig en tegelijkertijd leerzaam. Wat betreft de leraren: ondanks de forse tijdsinvestering die het pionieren met het nieuwe examenprogramma van de leraren heeft gevraagd, komen ze tot het oordeel dat het vernieuwde examenprogramma haalbaar en uitvoerbaar is.'

Examens

Wat betreft het aspect toetsbaarheid komt uit de evaluatie naar voren dat de beoogde vernieuwing van het examenprogramma

Nascholing

Het nieuwe examenprogramma vraagt meer sociologische en politicologische kennis van docenten, al dan niet in combinatie met didactische keuzes. Om docenten hierop voor te bereiden, hebben het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken, het Landelijk Overleg Opleiders Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen en SLO een nascholingscursus opgezet. Aan de basis van de cursus liggen de ervaringen uit het landelijke pilotproject, waarin veertien pilotscholen het nieuwe examenprogramma onder regie van SLO hebben uitgewerkt en getest en nieuw lesmateriaal hebben ontwikkeld. De cursus beslaat vier dagen, verspreid over twee schooljaren, en wordt gegeven in Utrecht. De eerste cursus van vier dagen is al gestart, de tweede begint in het nieuwe schooljaar. Op het programma staan de behandeling van een aantal hoofd- en kernconcepten, de concretisering van de concept-contextbenadering, vakdidactiek, vaardigheden, toetsing en lesactiviteiten. Vakdidactici en pilotdocenten hebben daarin een leidende rol en delen hun ervaringen met het nieuwe programma met de deelnemers. Aanmelden kan via: expertisecentrum-maatschappijleer.nl. Informatie over de cursus: mevrouw De Reuver, secretariaat@expertisecentrum-mmw.nl.

prominentere kan terugkomen in het schoolexamen en centraal examen. Sluijsmans: 'Hoewel al meer dan verwacht, kunnen er nog meer vragen opgenomen worden die betrekking hebben op concepten. Er worden steeds meer vragen gemaakt waarbij de leerling moet analyseren en evalueren. De interpretatie van de beheersingsniveaus en de constructie van het antwoordmodel spelen in dit proces een grote rol. Overigens komen de vernieuwingsaspecten in het vwo-pilotexamen duidelijker naar voren dan in de havoversie. Dit komt waarschijnlijk omdat het vwo-examen tot stand is gekomen op basis van de ervaringen uit de examenpilot havo. Zo kun je mooi zien dat zo'n ingrijpende operatie als de totale vernieuwing van een schoolvak vooral ook een leerproces is. Vandaar ook dat wij adviseren door te gaan met de professionele ontmoeting. Voor een gedegen implementatie van het beoogde curriculum is het cruciaal dat leraren, vakdidactici, toetsmakers en leden van de vaststellingscommissie elkaar blijven ontmoeten om te praten over de vernieuwing.'

Lesmateriaal

Een probleem blijft voorlopig nog het lesmateriaal. Voor de educatieve uitgeverij is maatschappijwetenschappen een klein vak, waar niet veel omzet in zit. Logisch dat ze niet vooraan staan met nieuw lesmateriaal, vindt Sluijsmans: 'Het ministerie van OCW heeft ingestemd met een vervolgoopdracht aan de leraren die eerder het pilotlesmateriaal ontwikkelden. De opdracht is het ontwikkelde materiaal te herzien op basis van de nieuwste syllabi. Verder zal SLO een tweede druk samenstellen van boekjes met kernconcepten voor havo en vwo.' Een van de uitgeverijen is begonnen met het ontwikkelen van een methode, een andere neemt het in overweging. Ze hebben nog de tijd tot 2017. ●

► Meer informatie:

SLO: Lieke Meijs, (053) 4840 331, l.meijs@slo.nl / Luc Sluijsmans, (053) 4840 257, l.sluijsmans@slo.nl
maatschappijwetenschappen.slo.nl